

Запис 16 листопада 2016. Місце запису: Київ

Катаріна Новікова (КН): Інтерв'ю з правозахисницею, головою правління організації «Центр Громадянських Свобод» Олександром Матвійчук (ОМ). Веде: Катаріна Новікова.

КН: Пані Маріє, які найважливіші етапи Вашого життя – події, зустрічі чи книги, що сформували Вашу життєву позицію?

ОМ: Можливо я щось пропущу, але для мене найважливішим було навчання в Українському гуманітарному ліцеї. Я народилась у містечку Боярка і вчилась у маленькій школі, тому навчання в столиці й у такому престижному ліцеї мало велике значення.

КН: В якому році Ви почали навчання і чим виділявся цей ліцей?

ОМ: Це був 1998 рік. По перше, він відрізнявся зовсім іншою якістю навчання, по друге там було україномовне середовище. Середовище мого міста Боярки переважно російськомовне. Ми отримали нове розуміння того, що таке література, історія, можна було вчити різні іноземні мови, відвідувати гуртки, зокрема поетичний. Часто приходили гості на зустрічі з ліцеїстами, мені запам'яталось, як один з них нам сказав – **<не будьте ніякими> (посредственными, ни то ни се, ни рыба ни мясо)**, шукайте як реалізувати себе в різних сферах.

КН: Чи Ви пам'ятаєте Гранітну чи Помаранчеву революції?

ОМ: Під час Гранітної революції я була в школі і не пам'ятаю, а під час Помаранчевої революції я була головою студентського самоврядування. Я почала носити помаранчеву стрічку тоді, коли ще не почались масові виступи та вибори. Я подумала, тепер я зі стрічкою, таких мало, тому я маю бути кращою, адже інші будуть дивитися на мене і робити висновок. Під час голосування я була спостерігачем на

виборчій дільниці. Ми пізно закінчили роботу й оскільки я жила далеко в Боярці, вже нічого не їздило, то залишилась вдома у іншої колеги члена дільничної комісії. Вранці ми з нею увімкнули телебаченні та побачили, що переміг Янукович і почали плакати. Тоді я почула, що люди готуються до протестів і подумала: тепер я знаю, що робити.

Я приймала участь у Помаранчевому майдані як рядовий учасник. Проте ми вивели наш юридичний факультет, адже я була головою студентського самоврядування Національного університету ім. Т. Шевченка. Під час перевиборів я вибрала найбільш кризову точку, Луганськ, аби поїхати туди спостерігачем. Я знайшла штаб у Києві і попросила взяти мене до Луганська, але мене не взяли і я врешті поїхала туди сама. Там знайшла на місці місцевий штаб і мене радо прийняли, бо хоч я й була молода і недосвідчена, але мала юридичну підготовку.

КН: Що було метою Помаранчевого майдану?

ОМ: Мені складно порівняти два майдани, адже тоді я була рядовим учасником, а Євромайдан я добре розумію. Я тоді під час Помаранчевого не виконувала організаційні функції. Тоді був виразно політичний контекст, люди протестували проти фальшування виборів, але водночас був один кандидат, на якого вони ставили. Після майдану люди повернулись до свого звичного життя і все виглядало приблизно так: ми сказали «так Ющенко», а тепер будь ласка виконуй своє завдання та обіцянки як вибраний президент. Маєш реалізувати лозунги «винним тюрми», «свободу не спинити», «схід і захід разом» тощо, а ми вертаємось до свого життя, адже зробили, що все від нас залежало.

Після Євромайдану зовсім інше ставлення попри російську агресію. По перше, цей майдан не організовували політики, політичні сили були одним з його конгломератів, він реально об'єднував різні сили різних самоорганізованих ініціатив. Влада тиснула на опозицію начебто вона щось контролювала тоді, хоч вони не мали реального впливу. Після закінчення майдану люди не розійшлись. Адже навіть якщо ми вибираємо янголів, а таких нема в українській політиці, то без громадського контролю їхньої праці у них відпадає німб і виростають роги.

Державні перетворення лягли на плечі сотні тисяч людей, які щось роблять протягом трьох років, абсолютно себе не шкодуючи. Це власне доводить те, що люди, себто громадський актив, (яких є приблизно сорок тисяч), відчули, що ніхто за них не зробить справу і взяли на себе відповідальність за країну – за містечко, за район, прагнучи бути агентами змін.

КН: Як Ваша родина поставилась до Вашої участі в Євромайдані?

ОМ: Ставлення у родині було поляризоване. Адже мій батько належить до УПЦ МП. Я думаю все зрозуміло. [посмішка] В УПЦ МП була сильна агітація за Януковича, а батько вірить, що священник не може брехати. Ми бачимо як РФ чинить вплив на людей, зловживаючи їхньою релігією. Натомість мама була яскраво «помаранчева», але дуже боялась за мене. Подеколи казала мені: посидь дома, порозсилай інформацію (ми намагались зв'язуватись із людьми з інших країн), а я поїду постою за тебе. Оскільки ця тема була дражливою, обидва батьки разом про це не говорили.

КН: А під час участі в Євромайдані?

ОМ: Ставлення батьків не змінилось. Зараз батьки розлучені. Мама їздила на Євромайдан, активно брала участь, наприклад сама розбивала лід.

КН: А Ваші друзі та колеги?

ОМ: Ми ходили цілим факультетом на Помаранчевий майдан. Я тоді запам'ятала слова одного мого колеги: зараз ми стоїмо за Ющенка і аби нам пізніше не довелось так само вимагати його зняття. Я була в середовищі однодумців. На юридичному факультеті університету Шевченка вчилися різні люди й не лише діти начальства. Студенти активно брали участь у майданах. Коли почався Євромайдан я декілька років вже працювала в правозахисній сфері.

КН: Які Ви бачите символічні моменти на Євромайдані?

ОМ: Перше, це звичайно пост у фб заклику вийти на майдан, коли я підписалась, що прийду і прийшла. Там я побачила декілька сотні людей, з багатьма я віталась, когось давно бачила, а когось знала через знайомих. Я подумала, стільки людей достатньо для мирного протесту, **<але не достатньо аби заповнити прірву в країні> (но недостатньо чтобы изменить страну).**

Переломним моментом стало побиття студентів. Хоч раніше вже були подібні моменти, наприклад події в селі Врадіївка, але тоді вони не спровокували такого масового підйому людей. Можливо, зараз пролилась вже остання крапля і 1 грудня сотні людей вийшли протестувати проти безправ'я. Власне цього я не могла передбачити. Це був перший етап. Другий етап, коли відпустили так званих «в'язнів Банкової» крім двох і ми пішли **<Новий 2014 рік зустрічати> (праздновать новый год, можно без даты, и так будут знать когда майдан этот был)** під СІЗО. Ми кричали їм: «Стіни спадуть і воля прийде».

До речі я забула сказати, що 30 листопада було також днем заснування ініціативи «Євромайдан SOS», керівником якого я була. Ми надавала правову допомогу всім тим, кого переслідували, били, катували, обшукували, працювали з родинами зниклих. Тож створення цієї ініціативи було нашою відповіддю на побиття студентів. Тож не впадати у відчай, але працювати. Ми порахували, що за цей час ми відповіли на 13 тисяч дзвінків, звичайно не всі з них були закликами про допомогу. Ми також ще працювали як довідка. Ми розсилали інструкції, як відправити закордон лікуватись, через кого влаштувати в лікарні поранених, як передати допомогу, надати інформацію тощо. Це властиво якщо йдеться про саму ініціативу «Євромайдан SOS».

Коли в грудні відпустили всіх «в'язнів Банкової» крім двох, то склалось враження, що все затихло. Однак, після Нового року почалась хвиля переслідувань учасників Автомайдану. Ми не передбачали ескалації подій. Тоді почались дзвінки до власників машин за реєстраціями, яких зафіксували як учасників Автомайдану. Потім були події на вул. Грушевського і перші смерті Жизневського, Нігояна і Сеника. А

потім мені вже важко все оцінити. [слюзи] Адже ми спали по дві три години на день і весь час працювали зціпивши зуби. На той час я вже не ночувала вдома, **<бо туди прийшли бандити>** (под прицелом бандитов, короче ее там бы бандиты выследили, но можно и убрать эту фразу и написать, мол не ночевала дома ибо это было опасно, за мной следили) і було небезпечно. Й, безумновно трагічні події 18-19 лютого (имели большое значение в разворачивании майдана) **<були важливими днями>**.

Коли почали вбивати на майдані, то вислати адвоката не було сенсу і ми просто реєстрували вбитих. Ми не знали що буде за годину і що буде з тілами, може їх знищать. Далі почались дзвінки по Криму, ми були першою ініціативою, яка почала працювати з Кримом. Зараз ми моні торуємо ситуацію в Криму та на Донбасі. Однак, потім на Донбасі стало небезпечно і наша остання мобільна група виїхала з Донецька, звітуючи, що обстрілюють вокзал. Зараз наша група працює на звільнених територіях.

КН: Ми бачимо відмінність Помаранчевого і Євромайдану. Як виникла думка створити ініціативу?

ОМ: У нашій правозахисній організації «Центр громадянських свобод», яку я очолювала 30 листопада відбувся семінар, на який приїздили **(представители нашей организации в регионах) <представники з регіонів>**, ~~яких ми не знали до цього~~ (можно это убрать для ясности). Ми в нашій організації протистояли репресивному законодавству і оскільки добре слідкуємо за ситуацією в Росії та в інших країнах, а також у контакті з іншими правозахисниками, почали зауважувати, що репресивні закони, які приймаються в РФ поступово почали виринати також й у нашому парламенті. Тому ми почали з ними боротись. **<Моя роль була сказати вітальне слово на семінарі>**. (был семинар и она должна была открыть его приветственной речью) До цього ми ходили на майдан, але не стояли там постійно.

Проте моя керівниця проекту зателефонувала до мене і сказала подивись, що робиться у фб. Я була вражена, частина людей почувала себе розгубленими тоді ми вирішили діяти. У мене виникла ідея – підемо всі на Михайлівську площу. В нас був

вже досвід праці на Болотній площі в Москві та в Білорусі при розгоні демонстрацій. Ми мали приблизне уявлення як це відбувається.

Тим не менше, ми точно не були готові до того, що трапилось. Тож ми подумали, що потрібна ініціатива для захисту і якщо це Євромайдан – то слід назвати її «Євромайдан SOS». Ми створили сторінку в фб та написали перший пост: «Якщо ви постраждали, якщо ви заарештовані (тоді 4 людини були заарештовані), якщо вас побили, якщо ви стали свідками телефонуйте нам і ми надамо вам безкоштовну правову допомогу». Це була авантюра. Я юрист, але не адвокат і серед нас не було жодного адвоката. Відтак ми написали другий пост: «Якщо ви адвокат і хочете допомогти людям, які постраждали телефонуйте нам».

Це спрацювало. Нам почали дзвонити. На мій подив нас почали перепощувати і справу підхопили журналісти. Таким чином ми запустились.

КН: Ви згадали про відповідальність. Людей побито і почався протест проти цього. Які цінності мобілізували всіх цих людей та тримали разом на майдані?

ОМ: Я читала соціологічні дослідження, що люди вийшли 1 грудня на майдан вже не за євроінтеграцію, а за те, аби жити в країні, де поліція не б'є людей. Однак насправді це то само. Якщо до кінця майдану були прапори Євросоюзу, то для звичайних людей вони означали не приєднання до якогось політичного суб'єкту, але те, з чим асоціюється ЄС – з країною, де чесні правила гри, де суспільство відіграє важливу роль, де влада підзвітна громадянам, а не в ручному режимі управляє економікою і на тлі зубожіння населення будує вертолітні майданчики для себе. Вони стояли за незалежний суд, <здатний покарати винних у правопорушеннях>. (суды предвзяты, коррумпированы и вот они хотят такие суды, которые таки будут судить преступников за их преступления, можно просто написать за справедливые и неподкупные суды). Люди вийшли захищати свій демократичний вимір. Особисто для мене відмова від євроінтеграційного курсу була відмовою від <такої моделі суспільства> (справедливой и демократической модели общества) і повернення до

Митного союзу. Адже вже відбувались торгівельні війни, <шантаж> (можно и убрать это слово, и так ясно) та зустрічі Януковича з Путіним. Люди висловили свій протест.

КН: Чи були моменти розчарування, зокрема щодо досягнення цих цілей?

ОМ: Під час Помаранчевої революції я пам'ятаю дивне безмежне відчуття любові та щастя. Ти стоїш серед людей і вони всі прекрасні, ввічливі. Я взагалі не люблю натовп, але це був не натовп, а живий організм, який тебе <пропустить> (пропустить пройти, расступится, стояли то тесно, не задавит) та допоможе у разі потреби. Люди були кращими в ці хвилини, ніж у повсякденному житті. Таке моє відчуття щодо Помаранчевої революції.

На Євромайдані я була не рядовим учасником та він по іншому проходив. Пригадую як мене питали чи ми вірили в перемогу? Тоді я згадала нас які не спали по дві три години, гасили тисячі пожеж, ми не знали, що з нами буде, у нас не було часу та можливості продумати ймовірний сценарій. Було тисячі речей, які треба було зробити і ми намагались чесно зробити нашу роботу.

КН: Чи масовий протест є добрим методом реформування країни?

ОМ: Це лише один з етапів процесу, який не закінчився, адже не всі вимоги майдану виконані. Це єдиний правозахисний майдан на пострадянському просторі, оскільки його гаслом було: права людини понад усе. Зрозуміло, що після перемоги судді не могли стати чесними, поліція чесною та услужливою. Відтак наступний етап революційний – це реформи і зміни. Однак проблема України в тому, що після перемоги не відбулось перезавантаження системи та зміни політичної еліти. До влади прийшла опозиція краща за режим Януковича. Ми всі їх бачили на керівних посадах раніше, тому я не покладала на них великої надії. Вони мають проблеми з корупцією, менеджментом та повагою до прав людини. Тим не менше, зараз перехідний період і відповідно така перехідна влада.

КН: Ви вважаєте, що був потрібний протестний етап аби запуснути реформи та зміни?

ОМ: На жаль не було іншого шляху. Напередодні майдану ми готували звіт по політичним переслідуванням і відзначили зріст репресій. Одну людину навіть посадили до психіатричної лікарні. Ми подумали, що напередодні виборів Янукович нас ймовірно профілактично всіх посадить і ніхто це не зауважить. Подібно до ситуації в Росії, де будь яку боротьбу після кампанії дискредитації зробили надто складною. Ми не могли нічого зробити.

КН: Зараз до влади прийшли політики, які вже раніше були в уряді. Яким чином вони зможуть вивести країни на етап змін?

ОМ: Слід провести реформу виборів, адже вже зараз є нові політичні сили, яким треба відкрити шлях. Вони створюються іншим чином, себто не гроші олігархів, тому про них не чуто в ЗМІ. Вони створюються на місцях і вже дають перші результати. Достатньо подивитись на результати місцевих виборів. Вони про себе заявляють і є вже попит на справжні політичні сили, а не передвиборчі протекти та фан-клуби однієї особи. Ці нові сили вже існують. Однак немає інфраструктури аби вони отримали можливість діяти з більшим розмахом. Нинішні депутати спеціально не приймають новий виборчий кодекс аби перекрити їм шлях. Адже коли вони прийдуть, то змусять стару еліту змінитись. А нинішня система багатьох влаштовує. Іншою важливою справою є праця з людьми аби вони зрозуміли, що якщо вони хочуть мати своїх представників вони мають їх підтримувати також фінансово. Гривня у місяць. Дозволить новій партії мати свій секретаріат та працювати.

КН: Ви під час Вашої роботи на Євромайдані Ви мали контакти з іноземцями. Яку роль іноземних політиків Ви бачили?

ОМ: У мене склалось враження, що всі змирились з тим, що Україна – це геополітична зона Росії. А Євромайдан показав, що українці з цим не згодні. На рівні між державами ніхто не буде боротися за тих, хто сам за себе не бореться і не буде допомагати тим, хто сам собі не допомагає та показує себе таким чином гідним допомоги. Я побачила, що для багатьох політиків Україна під час Євромайдану <отримала суб'єктність>.

Натомість зараз наростає втома від України, в тому числі від тих викликів, які наша держава поставила. Не йдеться лише про українсько-російський конфлікт в одному з регіонів. Одна країна заявила про <своє демократичне право> (може про право бути демократичною країною), а інша намагається його зупинити. Зараз йдеться про можливість мати право як таке. Якщо Україні вдасться провести демократичну трансформацію, це матиме вплив на увесь наш пострадянський регіон. Й Росія це дуже добре розуміє і тому розпочала цю війну.

Це питання дуже складне і не стосується лише цих двох країн. Це не лише проблема Росії як міліарної сили та її зазомбованого населення. Йдеться передусім про регіон, в якому дедалі більше з'являється сірих зон – Крим та Донбас не перші. Міжнародні політики до цього не готові, вони хочуть від цього відмежуватись і ще раз бути обраними в своїх країнах.

КН: Які питання Вам найчастіше задавали іноземні журналісти коли Ви працювали в «Євромайдан SOS»? Що нового вони відкрили і чого не розуміли?

ОМ: Я відповім словами свого колеги, які мені здаються дуже симптоматичними. Він багато років працює в організації, що досліджує явища расизму, ксенофобії та дискримінації. Він говорив так: грудень – у нас почались перші арешти, а мені дзвонять журналісти міжнародники і питають про правих на майдані. Січень – мирний протест був зупинений через провокації і почались бої на Грушевського, стались перші смерті і сотні людей переслідувані в усій країні, а мені дзвонять і питають про роль правих і радикалів на майдані. Лютий – розстрілюють протестувальників, у країні жалоба, а мені знову дзвонять і питають про роль фашистів

та радикалів на майдані. Інший мій колега В'ячеслав Ліхачов, який також працює в цій сфері показує з допомогою цифр технологію створення міфу радикалів, іншими словами спробу показати всіх протестувальників радикалами аби виправдати над ними насилля.

З іншого були люди, які все розуміли та приїздили сюди, спілкувались з людьми. Їхня підтримка була на той час дуже важливою, хоч вони мало що могли зробити. Я пригадую 10-11 грудня коли ми чекали штурм майдану. Це не були абстрактні люди, ми знали хто там, наші волонтери та колеги. Штурм майдану означав зникнення, арешти та напади і тому ми відразу включались аби захищати людей. Ми сидимо і дивимось трансляцію [сльози]. І тут приходять повідомлення на фб: Італія ми з вами, Франція ми з вами, Німеччина ми з вами [сльози]. Тоді складається відчуття, що ти не один. Хтось глухої ночі дивиться ці трансляції та переживає.

Ми розуміли, що є завдання знищити мирний майдан, що поліція, суди, уряд, ті тушки та народні депутати працюють у зв'язці. Тож можна було запитати який сенс битись, коли націлені тебе знищити. Який сенс говорити до суду, який працює під диктовку. Однак ми робили так, ніби право існує. Наші адвокати захищали підсудних. Її героїчна праця адвокатів і волонтерів призвела до того, що ми вийшли від правового на символічний рівень і ми створили ілюзії безпеки. З кожним могло статись будь-що, ніхто не гарантував нічого, але була свідомість, що за нього боротимуться. Це був символічний момент. Тож я дійшла висновку, що слід робити свою роботу і тоді з символічного рівня ми вийдемо на реальний і щось насправді зміниться.

КН: Чи Ви бачите тяглість цих революцій?

ОМ: Відразу після Помаранчевої революції я була на лекції Мирослава Мариновича, якого запитали що вона дала, адже стало гірше, прийшов до влади Янукович тощо. Він тоді відповів: Україна як маленька дитина вчиться ходити і падає. Скільки треба їй впасти аби навчитись ходити стільки й буде падати. Проте кожного разу формується якась нова якість. Дуже хотілося б аби оминати ці складні моменти і Ви бачите по мені, наскільки мені важко говорити про це зараз, хоч вже пройшов час.

Це не те, що можна побажати людям. Водночас це часи, які дозволяють людям розкрити свої найкращі риси. У звичайний час вони не були надто здатними на щось, а у складний час вони зауважують, що здатні допомагати один одному, можуть не боятись і робити насправді фантастичні речі.

А стосовно зв'язку революцій я можу сказати, що ми зараз ведемо дослідження над справами у суді звинувачених у злочинах вчинених під час Євромайдану. Я слухала розмову з матір'ю юного сина загиблого на майдані. Вона знайшла рюкзак, в якому були обгортки від цукерок. Він був дуже чемний і не кидав сміття на вулиці, а збирав. [сльози] Вона як мати не хотіла пускати його на Євромайдан, але згадала себе, що десять років тому приймала участь у Помаранчевій революції [сльози] і тому не мала морального права його зупинити. Для мене це свідчення, що якщо ми не доведемо справу до кінця, то не вийдемо з зони турбулентності, в якій постійно перебуваємо.

Це найкращий приклад тяглості майданів, вже мої діти можуть бути змушені виходити на цю площу вистоявати свої права.

КН: Чи Ви можете навести щось з історії як підґрунтя поведінки українців?

ОМ: Мені здається, що протягом історії можна зауважити повагу до гідності та любов до свободи. Історію я наводжу як приклад коли мені дуже складно і починаю себе жаліти. Були люди, які боролись у криївках і насправді нічого не могли зробити, а у мене є безліч інструментів для діяльності. Навіть ті, хто перебуває на окупованих територіях мають кращі умови, ніж ті, за яких боролись наші попередники. Вони щось для нас виборили і дали нам старт, а ми також це зробимо для наступників.

КН: Я чула порівняння Євромайдану до Січі.

ОМ: На Євромайдані було багато жінок. [сміх] Тому я б сказала, що був Січчю по духу. Наскільки я пам'ятаю на Січі були загальні правила для всіх. Натомість Євромайдан був центром у центрі. У Січі були одиниці – кіші і був зверхник десяти кошів, <на якого можна було вдарити> (можно и убрать это спокойно). А тут був

<центр у центрі, море> (много центрів, не было централизации, сравнивает с морем, можно и убрать слово море). Це діяло приблизно так: не вистачає ліків і люди самоорганізовувались через соцмережі і постачали все потрібне, хоч до цього не бачили один одного. Це дуже горизонтальна, самоорганізована система. Я не знаю, чи в не буремний час це було б можливо. Адже люди не узгоджували і не координували між собою ініціативи.

Наприклад ми як група «Євромайдану SOS» взагалі ні з ким не координували свої дії. Іншими словами ми мали контакти, наприклад лікарів, до яких скерувати постраждалих, і робили свою роботу не узгоджуючи щоразу рішення. Сама наша організація була горизонтальною. Якби я мала візувати кожне моє рішення, я би не змогла оперативно допомогти та інформувати. Це зрештою було б небезпечно, адже тоді достатньо було б прибрати одну людину і все б розсипалось. У нас люди приймали оперативні рішення на своєму місці під свою відповідальність. І найважливіше – всіх нас об'єднувало розуміння спільної мети. Ми її настільки чітко розуміли, що хтось до неї повз, хтось стрибав, хтось летів, хтось робив підкопи, але всі розуміли, чого ми хочемо.

КН: А чого всі хотіли?

ОМ: На рівні нашої ініціативи, ми захищали учасників <мирного процесу> (ну майдан он называется мирным протестом, фигурирует такое понятие, как бы там нам странно не показалось). Якщо для цього слід було піти до лікарні та роздати візитки то йшли і робили. Якщо для цього треба було зробити чергування біля райвідділів то йшли і чергували. Тож розуміючи мету всі приймали рішення на місці і відповідали за них. Натомість вимоги майдану еволюціонували: спочатку це були вимоги покарати винних, а потім зміна влади. Коли так звані «три богатирі» прийшли на майдан після переговорів з Януковичем та передали план мирного договору з владою, їх відіслали. Однак, зміна влади не була самоціллю, але одним із способів перейти до еволюційного шляху. Звичайно, люди хотіли аби це відбулось швидко, але так не буває.

КН: Чи були лідери та вороги на майдані?

ОМ: Були люди, яких ми сприймали як координаторів різних ініціатив, себто тих, хто приймає рішення. Вони не були лідерами майдану, більший загаль про них нічого не знав, про них не писала преса, вони були так би мовити невидимими людьми. Ініціатив було настільки багато, що **<я не можу виділити лідерів, що вели б майдан> (не могу назвать имен главных лидеров может будет яснее)**. Я особисто знаю людину, яка організувала мережу підпільних шпиталів, але про неї мало хто знає сьогодні.

Було розуміння від кого чекати неприємностей. Ми обходили стороною всіх представників держави, адже сотні випадків були коли людей побили через схожість до мітингувальників. Стосовно конкретного ворога, слід згадати як я тоді мислила Пшонку, Захарченка і Януковича. Вони передусім видавали накази, а решта були виконавцями. Я тоді не мислила в категоріях ворога, я тоді вважала їх злочинцями. Чи злочинець ворог? Мабуть так.

КН: Чи відбулись зміни в країні? **<Зараз ми на етапі еволюції.> Изменил ли майдан страну, произошли ли после майдана реальные изменения в стране? Про эволюцию это она сказала, я бы не додумалась)**

ОМ: Найбільш яскрава подія – це енергія Євромайдану. Я тут можу навести дослідження, яке робиться щороку організацією «Фрідом хауз». Вони ствердили у звіті, що попри війну напрямок демократизації в Україні **<зараз єдиний на всьому пострадянському просторі> (так сказала, я даже не знаю, может написать что они отметили что направление демократизации не остановилось не смотря на войну и упростить)**. В інших країнах спостерігається відкат від демократизації та зростання популістичних тенденцій, а в Україні всупереч всім тенденціям спостерігається вперте тяжіння до демократизації. Й це завдячуємо не зусиллям влади, а спроможності громадянського суспільства.

Друга зміна, що вже немає цивілізаційної суперечки Схід-Захід. Кількість прибічників Євросоюзу зростає. Вибори президента, який переміг в усіх областях показали, що Україна єдина.

Третє – у людей змінилось поняття норми. Я зараз поясню. Йдеться насправді не про мільйони українців, але про актив. Адже саме меншість визначає розвиток країни, а не пасивна більшість. У 2014 році я спілкувалась з прем'єр-міністром Норвегії. Вона розповідала як до неї приїхала приблизно п'ять років тому група українських журналістів на стаді-візит, на певно не найгірших журналістів, які розпитували її про її статки і не вірили їй, що так скромно для людини на такій посаді. Її це настільки вразило. Я їй пояснила, що зараз це змінилось. Раніше вважалося, що це норма. Зараз бачимо як розкіш задекларована в електронних декларацій урядовців та депутатів викликала хвилю масового обурення. Люди перестали вважати це нормою. Відбулась зміна свідомості.

Четверте – народження громадянської нації. На майдані стояли всі разом, представники ЛГБТ та радикали, ліві та праві, центристи та анархісти, віруючі та невіруючі, була єврейська сотня, російськомовні та україномовні. Всі разом. Це був вибір суспільства як громадянського. Первинне для всіх було бути громадянами України.

КН: Яку особливу роль релігії Ви побачили?

ОМ: Звичайно. Стояли різні Церкви, крім представників УПЦ МП.

КН: Ні, були й з МП, вони вийшли з хрестами та іконами на вул. Грушевського протистояти проти насилля.

ОМ: <Це дуже добре, адже УПЦ МП централізована і недемократична структура. Священики підтримували та освячували, вони як психологи та лікарі, що були поряд. До нас після січневих і лютого подій дзвонили люди у відчаї. > (По идее можем это вычеркнуть вообще и сразу мой вопрос следующий)

КН: Яка роль на майдані була багатих?

ОМ: Знову ж можемо поділити людей на чесних та негідників, а мабуть ще байдужих. Я колись забігла у магазин, де лунало «джинглбенз». Мене настільки вразило, що є люди, які живуть зовсім іншим життям, що я тоді сіла, перевела дихання і не могла оговтатись від враження. Я вирвалась з апокаліпсису, а тут все звично та спокійно. За три квартали могли людей бити, а вони після роботи дивились на це як шоу. Колись нам подзвонив хтось і запитав, чи потребуємо щось із їжі для наших волонтерів. Ми не збирали кошти. Той, хто говорив по гарячій лінії запитав у групи, що привезти. Відповіли фруктів і може м'яти для заспокоєння. Врешті приїхала дуже дорога машина, з багажника якої вивантажили фрукти, а також кріп та петрушку. [сміх] Так вони інтерпретували наше прохання привезти м'ятки. І кожен волонтер поніс додому пучок кріпу та петрушки. Поділ людей був таким – можеш залишитись байдужим або ні стосовно цих викликів подій Євромайдану.

КН: Ви кажете, що Євромайдан триває, бо вимоги ще не виконані. Але яка доля цих ініціатив, які виникли там?

ОМ: В «Євромайдані SOS» було сотні волонтерів та адвокатів. Ми продовжуємо працювати. Зараз кількість волонтерів скоротилась, але з тими, які витривалі, ми їх навчаємо та працюємо далі. Є такі, які займаються гуманітарною допомогою та працюють з переселенцями. Й тут досвід самоорганізації придатний. Багато з наших колег зараз цим займається. У нас є мобілізаційний потенціал. Ми переорієнтувались на розв'язання інших питань. Це також допомога пораненим бійцям та їхньому лікуванню, звільненню полоненим, **<документацією різних справ> (веденим документації, факти наприклад фіксують, статистику роблять і т.д.)**. Таким чином громадянське суспільство виконує державницькі функції. Активні стали втричі активнішими. Тому ми відкрили нову програму освіти – вчимо навикам, тактикам громадських дій та контролю, себто готуємо тих, хто за декілька років зможе активно працювати. Це

енергія Євромайдану має черпати новими людьми, адже хтось вичерпаний і хворий. Хтось має прийти на їхнє місце.

КН: Чи виконання вимог якимось відслідковуються?

ОМ: Насправді було багато зроблено. Підписали угоду про асоціацію з ЄС, відійшли від конституції 2004 року, себто цілу низку речей, що є кроками вперед. Права людини понад усе – для реалізації цього слід побудувати якісні демократичні інституції, що на жаль вимагають тривалого часу. Проблема, що ми не бачимо відданість нинішньої влади їх будувати, але зберегти стару систему. Людей також дратує, що вони багато жертвують, дають благодійні пожертви попри низький рівень доходів. Від влади також очікувався високий рівень самопожертви. Хоч я не мала ілюзій, але саме це сьогодні дратує людей.

КН: Вихід?

ОМ: Нові політичні сили, що народжуються в регіонах. Нам потрібно вибудовувати такі інституції, в яких навіть нечесний суддя буде змушений виконувати правила і закони.

КН: Чи Ви бачите потенціал?

ОМ: Хтось із громадських організацій пішов у політику та владу. Такі зернятка. Однак вони дадуть плоди за умови побудови демократичних структур.

КН: Будемо сподіватись. Дякую за розмову.